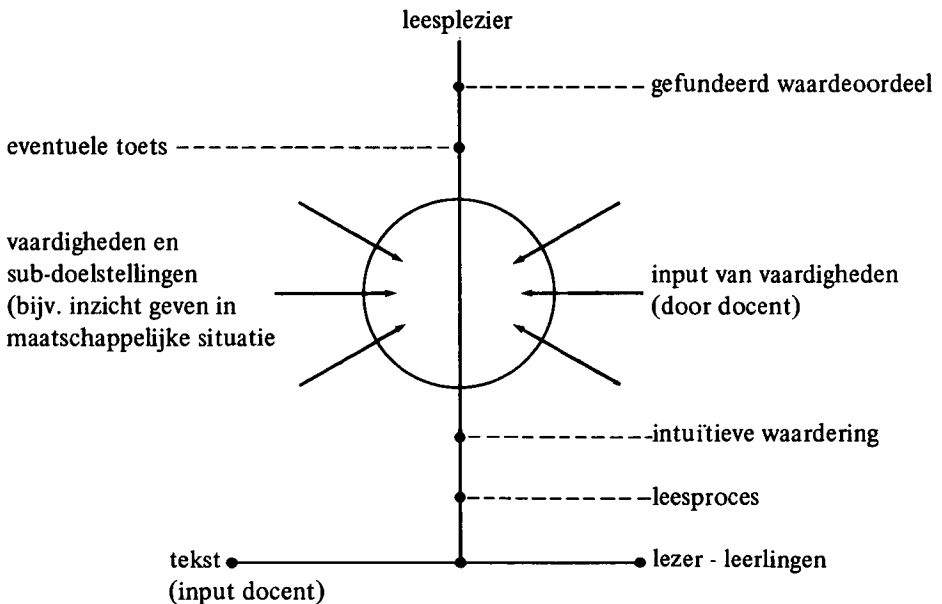

NOU WETEN WE NOG NIETS

VERSLAG VAN EEN LETTERKUNDE-ONDERWIJS SYMPOSIUM

Paul Kuyer

Tot de literatuur behoort alle taalgebruik - al of niet fictioneel - dat 'werking' heeft. De doelstelling van het letterkunde-onderwijs behoort ontwikkeld te worden uit de onderwijs-situatie. Daarom moet de docent vooral het ontwikkelen van leesplezier centraal stellen (meer lezen en met plezier) en aansluiten op de interesses en het niveau van zijn leerlingen. Hij kan zich hierbij volledig als groepslid/begeleider opstellen of zijn leerlingen zeer directief naar een door hem bepaald niveau brengen, met alle mogelijkheden daartussen. LeesPLEZIER hebben, betekent bewust kunnen lezen, een gefundeerd waardeoordeel kunnen uitspreken. Dit kan aan de hand van een historisch of analytisch kader. In schema komt e.e.a. er als volgt uit te zien:

Leesplezier kweken is een duidelijk affectieve doelstelling; eventuele toetsing dient zich te beperken tot meetbare zaken (kennis van en inzicht in de aangebrachte kaders). Dit alles anders geformuleerd: wie leesplezier aanbrengt, stelt de lezer centraal (I), de analytische benadering stelt de tekst centraal (II), de historische de schrijver en zijn tijd (III). In het onderwijs moet niet gekozen worden, dat is een traditionele fout. Er moet een synthese tot stand komen: II en III in functie van I.

Wat de toetsing betreft: alleen meetbare zaken dienen te worden getoetst of reëel gedane arbeid moet worden gehonoreerd. Leesplezier aankweken vergt optimale vrijheid voor de leraar, de toetsing en met name het schoolonderzoek beperkt deze. Daarom zijn er leraren die letterkunde uit het schoolonderzoek zouden willen halen, ja zelfs helemaal facultatief stellen. Velen zien echter als gevaar hiervan dat het dan helemaal tot een niets betekenend keuzevak wordt gereduceerd.

Wie leesplezier wil aankweken, kan ook overwegen alle grenzen tussen de talen, klassen en schooltypes (alleen mogelijk op scholengemeenschappen) te laten vervallen. De leerlingen bevinden zich immers allen op een verschillend niveau en hebben hun eigen interesses? In de vrijkomende uren kunnen zij dan aan projecten werken. De docenten brengen hun kennis, ervaring en voorkeuren in, de leerlingen kiezen zelf welk genre, thema of periode zij tot onderwerp kiezen (in groepsverband). Toetsing dient te worden vermeden. Een dergelijke opzet vergt veel overleg.

Dit was het resultaat van twee dagen discussiëren:

'Letterkunde-onderwijs symposium 26 en 27 april 1973' stond er boven een brief die 500 Nederlanders uit alle sectoren van het onderwijs op 17 maart 1973 in hun bus kregen. Een greep uit de inhoud: 'Hoe geeft u of wilt u dat er op school letterkunde-onderwijs gegeven wordt?'; over het doel van het symposium: '(...) een confrontatie tot stand te brengen van de verschillende standpunten met betrekking tot plaats en functie van het letterkunde-onderwijs in de school'; tenslotte: 'Wij stellen ons de organisatie zodanig voor dat door een actief participeren in werkgroepen bovenvermelde confrontatie tot stand kan komen.' Mag het verwondering wekken dat uw verslaggever zich vol verwachting inschreef?

Enige tijd later kwam het bericht van plaatsing (slechts 80 deelnemers konden worden geplaatst) en vervolgens de toegezegde informatie. Deze bleek te bestaan uit een case, wat menig deelnemer de klacht ontlokte: 'Ik verwachtte informatie en ik kreeg een case'.

Toch is het idee de deelnemers te laten werken vanuit een concrete situatie met een duidelijke problematiek - zoals hieronder moge blijken - zeer aanvaardbaar. De organisatoren¹ wilden met deze opzet voorkomen dat er twee gesubsidieerde dagen lang uiterst vaag zou worden gepraat, een niet denkbeeldig gevaar gezien het onderwerp.

De case bestond uit een beschrijving van de problemen op de denkbeeldige R.S.G. Jan Kalf. Op het gebied van het letterkunde-onderwijs heerste daar de bekende situatie: elke docent had zijn eigen doelstellingen, zijn eigen methode en middelen en toetste op zijn eigen wijze. Maar allen hadden zij ook hun wensen en verlangens (in het vak Nederlands moet de basis worden gelegd waarop andere talen kunnen voortbouwen, meer eenheid, taakverdeling, meer continuïteit, gecoördineerde toetsen, uniformiteit, niveaubewaking of dat juist allemaal niet enz.). Eenieder ging hieronder gebukt en de schoolleiding was deze chaos een doorn in het oog. Zij pleitte voor overleg en meer overeenstemming. Een daartoe belegde vergadering stichtte nog meer verwarring, over en weer vielen harde woorden. Tenslotte restte er nog maar één oplossing: een expert in de arm nemen.

In overleg met de deskundige werd besloten dat allen hun wijze van werken op papier zouden zetten. Uit de beschrijvingen werden een aantal stromen gedestilleerd. Daaruit moest tenslotte een voor allen bindende keus worden gemaakt.

De leraren van Jan Kalff bleken te verdelen in 5 stromen (die bijna alle weer onderverdeeld waren):

- a. de voorstanders van literaire analyse (doelen: inleiden in de literaire analyse; leerlingen helpen bij het ontginnen en ontplooien van hun eigen gedachten- en gevoelsleven; leesplezier aanbrengen; enz.);
- b. de kennis-van-en-inzicht-in-aanhangers (cultuurgeschiedenis; kennis van land, volk en cultuur; hanteren van literaire termen en begrippen; enz.);
- c. een eenzaat zag als voornaamste doel van het literatuur-onderwijs het stimuleren van veel en genietend lezen en trad daarom slechts begeleidend op (zeuren over theoretische zaken is de snelste manier om leerlingen het lezen af te leren);
- d. een groep leraren gaf om ideologische of praktische redenen niet of slechts incidenteel (op verzoek van leerlingen) letterkunde-onderwijs of stelde dit in dienst van taalvaardigheid;
- e. één docent tenslotte beschouwde alle teksten als literatuur en behandelde vooral die teksten waarin politieke en maatschappelijke aspecten uitvoerig aan de orde kwamen.

Bij allen vloeiden de methode en de toetsing uit de doelstelling voort.

De opdracht voor de symposium-gangers luidde: speel de slotvergadering en kom op basis van het materiaal tot consensus over doel, middelen en methoden, samenwerking en toetsing.

De organisatoren hadden voor de discussie een aanpak gekozen die in het evaluatie-formulier 'vrij uniek' werd genoemd. Nu, dat was zo. De deelnemers werden in 5 groepen verdeeld en elke groep weer in tweeën gesplitst: een discussiegroep en een 'tribune'. De tribune diende te zwijgen en mocht op gezette tijden commentaar leveren op de onderhandelingen. Deze voltrokken zich onder deskundige begeleiding van een agoog. Bij de eerste discussie brak de verwarring al los:

- wat was de bedoeling van de case;
- wat moesten de deelnemers met de 5 stromingen;
- wat was de rol van de begeleider;
- wat die van de tribune ('het luisteren een functie te geven in het gesprek,' verklaarde een organisator; niemand vroeg wat hij daar nu wel mee wilde zeggen).

Tenslotte werd er toch over de problemen van Jan Kalff gepraat, met het in het begin gemelde resultaat, maar aanvankelijk leken de resultaten van de diverse groepen zover uiteen te liggen dat een geplande samenvatting door Gerard Westhoff moest komen te vervallen. In plaats daarvan werd de plenaire slot-bijeenkomst gevuld met 5 verslagen door speciaal daartoe aangestelde notulisten. Deze verslagen gaven een deelnemer de klacht in: 'Het lijkt nu alsof we zeer vruchtbaar hebben zitten praten, maar dat is een bedriegelijk beeld.'

Helaas, niets is minder waar en het symposium had toch een beter lot verdiend. Het was tenslotte de eerste keer dat zoveel mensen, uit zoveel verschillende sectoren van het onderwijs bijeen waren om zich over een gemeenschappelijk probleem te buigen.

Juist in deze diversiteit zag Bob Wildeboer, die een evaluerend slotwoord mocht spreken, een van de oorzaken van het tamelijk povere resultaat. Er waren te veel mensen wier problematiek dermate verschilde van die van de anderen, dat alleen al op grond daarvan het materiaal niet kon functioneren. Voor allen lag Jan Kalff te ver van eigen huid, identificatie met de situatie was zeer moeilijk. Daarentegen kon niemand zich herkennen in één van de stromen, wel in elementen uit een aantal stromen.

In een ander kader (homegene groep mensen uit het veld) en beter doordacht, zou een dergelijke opzet zeker meer resultaat hebben gehad. Aangezien daarenboven noch doel, noch opdracht voldoende duidelijk waren gemaakt, heerste er voortdurend verwarring over de te spelen rol: de deelnemers waren afwisselend deelnemer, docent van Jan Kalff en geraadpleegd deskundige.

Deze onzekerheid en de distantie tot het onderwerp kwamen treffend tot uiting in de eensgezindheid. Bijna iedereen kon zich b.v. herkennen in doelstelling C, gecombineerd met A en B (soms ook E). Deze eensgezindheid was slechts schijn. Zelden werden er door de deelnemers werkelijk lastige vragen gesteld. Meestal bleef de sfeer tamelijk vriendelijk en daardoor vrijblijvend. Zo werd b.v. zonder veel discussie een werkdefinitie voor het fenomeen literatuur aanvaard; zo werd een doelstelling door de meesten onderschreven, zonder dat er werd gevraagd naar het legitimeren van die doelstelling of het expliciteren van de achterliggende opvattingen; zo werd tenslotte vaak niet gevraagd bepaalde termen inhoud te geven of nam men genoegen met een vage omschrijving. Ook de verschillen in problematiek tussen een leraar Nederlands en een leraar vreemde talen, werden niet of nauwelijks in de discussie betrokken. Een echte confrontatie is daardoor niet tot stand gekomen. Toch waren er velen die de bijeenkomst niet helemaal als zinloos hadden ervaren. Zij stelden voor de resultaten van het werk in de sub-groepen uit te gaan zaaien in eigen kring (het is niet de bedoeling dat de organisatoren met de uitkomsten iets gaan doen). Mogelijkheden zouden moeten worden geschapen om het resultaat van die inspanning nogmaals in de eigen groep aan de orde te stellen, b.v. over negen maanden. Grote hilariteit, de bijeenkomst kreeg nog een blij einde, maar nou weten we nog niets. Er is een kans gemist.

1. De commissie modernisering leerplan moderne vreemde talen, vereniging de samenwerkende landelijke pedagogische centra, vereniging van leraren in levende talen (secties Duits, Frans, Nederlands), vereniging voor het onderwijs in het Nederlands.